

УДК 821.111-94.09:177.82Шервуд
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2023.33.10>

Антон Дранніков, асп.
ORCID: 0000-0002-0099-7360
e-mail: drannikov1998@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЧУЖІ ТА САМОТНІ: НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У РОМАНІ КРИСТОФЕРА ІШЕРВУДА "ВІЗИТ ТУДИ"

Як у теоретично-філософському вимірі онтологічних та екзистенціальних рефлексій, так і на більш емпірично-практичному рівні соціальної, психологічної, культурної проблематики феномен самотності привертає увагу фахівців у багатьох галузях, зокрема – царині ідентитетних студій. Присвячено аналізу специфіки функціонування національно-культурної ідентичності в дискурсі самотності, характерному для художньої прози Крістофера Ішервуда, на прикладі роману "Візит туди" ("Down There on a Visit", 1962). За допомогою комплексного методологічного підходу, який поєднує елементи герменевтичного аналізу, біографічного методу, техніку "close reading", базові концепції ідентитетних студій, розглянуто особливості репрезентації у теорії національно-культурної ідентичності, динаміки її розвитку і трансформації у проблематичному полі самотності.

Висвітлено термінологічне та феноменологічне підґрунтя концепції національно-культурної ідентичності. Із залученням щоденникових і мемуарних джерел простежено біографічно детерміновані аспекти поетики й архітекtonіки об'єкту дослідження. Зокрема, запропоновано інтерпретацію назви роману, яка дозволяє прочитувати самотність як магістральний концепт авторського задуму, втілений на різних рівнях твору. Охарактеризовано образи наратора-протагоніста та чотирьох "антигероїв", які уособлюють різні світоглядні позиції, а також репрезентують і варіативні модуси національно та культурно зумовленої самотності: мандрівників, іноземців, біженців тощо. Виокремлено ключові ідейно-тематичні плани, які забезпечують актуалізацію національно-культурного виміру дискурсу самотності. Зокрема, у фокус дослідження потрапляє мотив подорожі, що концептуалізується як метафора на позначення екзистенціальних шукань, саморефлексії та самопізнання, формування і перетворень ідентичності. Особливим значенням наділяється концепт дому, який охоплює парадигми алієнації від соціуму, втечі на чужину, втрати коріння, а також тісно пов'язана з ними тематика мірації із її мотивами пошуку притулку, перетинання та флюїдності кордонів, транзитивності тощо.

Ключові слова: дискурс самотності, автобіографічний роман, мотив подорожі, міжкультурні контакти, полікультурне середовище, англо-американська література.

Вступ. У сучасному світі питання самотності, яку називають епідемією модерної цивілізації, постає особливо гостро. За влучним зауваженням антропологині Ф. Баунд-Алберті, самотність як внутрішній індивідуальний емоційний досвід зазнає впливу та водночас віддзеркалює динаміку таких значних зовнішніх соціальних конструктів, як гендер, етнічна й релігійна належність тощо, вона є історично та культурно зумовленою [2, с. viii]. Відповідно, одним із продуктивних векторів аналізу дискурсу самотності в літературі є звернення до проблеми репрезентації національно-культурної ідентичності. Особливий інтерес викликає творчість письменників, які перебувають на межі культур, ба більше, чия національна ідентичність перебуває в постійному стані пошуку, самовизначення та відповідних транзитивних перетворень. До таких авторів належить і Крістофер Ішервуд (1904–1986), чий багатий досвід полікультурних контактів знаходить яскраве відображення у його характерно автобіографічній прозі. Отже, очевидно є потреба в дослідженні феномену національно-культурної ідентичності та специфіки її репрезентації як концептуальної компоненти дискурсу самотності в художній прозі Ішервуда, що й маємо на меті цієї розвідки. **Об'єктом** дослідження було обрано автобіографічний роман "Візит туди" ("Down There on a Visit", 1962).

Методологія дослідження. Тематика дослідження зумовлює застосування комплексного методологічного підходу, основа якого – елементи герменевтичного аналізу й біографічного методу, техніка "close reading", базові концепції ідентитетних студій.

Варто також пояснити причини використання саме терміну "національно-культурна ідентичність" і його відмінність від, скажімо, ідентичності етнічної, чи власне просто національної або культурної. Як зазначає американська дослідниця Л. Грінфелд, етнічність у загальному сенсі розглядають як спільність походження,

на основі якої природним чином формуються певні групи людей. Проте, незважаючи на те, що етнос часто виступає базисом національної свідомості, він не є ані її еквівалентом, ані універсальною домінантою. Існують нації (одним із яскравих прикладів є американська), унікальність і самовизначення яких не ґрунтуються на спільному історичному походженні їхніх представників, а отже, національна ідентичність у цьому випадку охоплює набагато ширший соціальний контекст [3, с. 12–13]. Хоча сама Грінфелд здебільшого вживає типово лагонічніший для англомовного академічного дискурсу термін "national identity", вона відзначає укоріненість ідентичності в культурному середовищі:

Ідентичність типових індивідів <...> нерозривно пов'язана із їхньою культурою: тим інтерсуб'єктивним всесвітом смислів, у якому вони існують. Власне, культура, що в основі своїй є символічним емерджентним феноменом, що радше повинен осмислюватися як процес, за самою своєю природою постійно зазнає самоперетворення. Це постійне самоперетворення втілюється, з очевидних причин, не лише у екстерналізованих символічних формах культури, але також і у свідомому досвіді (а отже, живій ідентичності) індивідів [4, с. 257].

Австралійський соціолог Е. Моран, консолідуючи у єдиному метадослідженні знахідки в царині ідентитетних студій, говорить передовсім про зв'язок ідентичності з етнічністю та расою. Водночас він також звертає увагу на існування концепції "нового (або культурного) расизму", за якою національна ідентичність розглядається як "стійка культурна належність" ("strong cultural affiliation"), а культурне різноманіття – як загроза самозбереженню "окремої нації зі сталою культурною ідентичністю" ("a distinct nation with a bounded cultural identity") [10, с. 176–177]. Межі між культурним, расовим і національним, таким чином, виявляються доволі розмитими.

Натомість український філософ М. А. Козловець у монографії "Феномен національної ідентичності" стверджує, що культурна ідентичність входить у національну

© Дранніков Антон, 2023

нарівні з етнічною, релігійною чи соціальною. Національна ідентичність, вважає він, є орієнтованою на вже сформовану політичну спільноту на відміну від ідентичності культурної, яка є хоч і необхідною, але все ж лише однією з передумов націєтворення [1, с. 61]. Зважаючи на викладене, а також той факт, що нині в науковому дискурсі дедалі частіше звертаються до явища не лише культурної, етнічної, національної, але і транскультурної, діаспорної, гібридної ідентичності тощо, висновуємо, що термінологічний статус аналізованої категорії щонайменше неоднозначний. Однак, оскільки нація не може існувати без власного культурного підґрунтя, але одночасно в межах однієї національної культури можуть також функціонувати численні субкультури (вікові, ґендерні тощо), самі по собі теж динамічні та постійно трансформовані, видається доцільним послуговуватися саме визначенням "національно-культурна ідентичність" щодо досліджуваного конструкту.

Результати дослідження. Роман Ішервуда "Візит туди" побудований у формі оповіді від першої особи в щоденниково-мемуарному ключі. Він зображує чотири епізоди з життя героя на ім'я Крістофер Ішервуд. У межах цього дослідження не аналізується зв'язок між двома іпостасями, які Л. М. Швердт номінує "наратор-автор" і "наратор-протагоніст" [12, с. 140], але варто відзначити важливість такого дуалістичного рефлексивного характеру нарації, оскільки він відображає динаміку розвитку і трансформацій ідентичності. Проблема самотності інтенціонально закодована в авторському задумі "Візиту туди", адже сам Ішервуд зазначає:

Основна ідея – щось на кшталт екскурсії з гідом, подібної до Дантової подорожі Пеклом. Але це Пекло – радше Чистилище, адже ніхто в ньому не приречений навечно – лише сам тимчасово обирає собі вирок... Усі ці тимчасово «приречені» є чужинцями: вигнанцями, експатріантами та перманентними туристами (курсив наш – А. Д.) [цит. за 12, с. 136].

У самій назві ("down there" – "там / туди") прочитується самоспоглядання й пошук, ідея подорожі людини у приховані глибини себе самої: "місце самотності, відчуження та ненависті" (курсив наш – А. Д.). Тут люди замкнені у власноруч створених пеклах, присвячуючи себе довічній ворожнечі з Іншими" [цит. за 8, с. 209]. Метафора вигнанців і туристів, мотиви втечі з дому та його пошуку, втрати коріння, перетинання кордонів актуалізують у загальному дискурсі самотності твору саме національно-культурний аспект.

Чотири розділи роману присвячені, за визначенням Кароли М. Каплан, персонажам-антигероям, які уособлюють певну узагальнену світоглядну позицію: "догматик містер Ланкастер, анархіст Амброуз, гедоніст Вальдемар та цинік Пол" [9, с. 143]. Суттєвим для цього дослідження є той факт, що дія в кожній із частин відбувається в різних (подекуди кількох) країнах, – а отже, роман охоплює широкий полікультурний контекст. Саме в цьому гетерогенному, постійно змінюваному середовищі реалізується національно-культурна ідентичність людини, яка почувається самотньою, перебуваючи на батьківщині чи, частіше, за кордоном: сюди відносимо як самого Ішервуда-гомодієгетичного наратора, так і багатьох інших персонажів, що по-різному взаємодіють, адаптуються чи, навпаки, протидіють ідентичнісним трансформаціям у відмінних культурних парадигмах. Кожен із них втілює окремий модус національно й культурно детермінованої самотності.

Ключова фігура першого розділу, містер Ланкастер – догматик, який на все має власну (неодмінно єдино правильну) думку. Він веде бізнес, цитує античних фі-

лософів мовою оригіналу, рибалить і намагається "зробити чоловіка" із Крістофера. Його любов до дисципліни на межі аскетизму, жага контролю, характерне зверхнє ставлення до представників інших національностей не лише викликають у головного героя відразу, але й роблять із цього персонажа уособлення стереотипних рис "класичного англійця": "Ланкастер – <...> втіленням задушливого, владного, зарозумілого британського джентльмена, який ставиться до інших так, наче особисто керує імперією" [8, с. 210]. Навіть інтер'єр будинку, у якому він мешкає, несе на собі відбиток характеру свого власника: "Кімнати з високими стелями були потворні та просторі. <...> Похмурі, кутасті форми стільців, столів, шаф і книжкових полиць, здавалося, виражали ненависть до комфорту та непохитний пуританізм" [5, с. 23]. У цьому опісі легко відчитується щось більше за банальний мінімалізм смаків – атмосфера ізольованості, відчуження, непристосованості.

Саме догматизм зумовлює виняткову, хоча на перший погляд непомітну, самотність містера Ланкастера, адже він не дозволяє йому повноцінно адаптуватися до іноземного середовища, незважаючи на тривалий час перебування в ньому. Він двічі не вписується в загальний національно-культурний ландшафт. З одного боку, він англієць у Німеччині, що апіорі відводить йому роль Іншого в бінарному зіткненні з національною множинністю місцевого населення. З іншого – йому також не вдається вибудувати адекватні стосунки з рештою іноземців, які ведуть свій бізнес у тому ж місті. Він має серед них авторитет, навіть викликає в них певний страх ("він-бо англієць!"), однак залишається стороннім відносно цього маленького, але тісно згуртованого кола спілкування. Отже, всередині самої опозиції Свій – Чужий (німці – іноземці) містер Ланкастер порушує гомогенність другого елемента, розщеплює його і стає Чужим навіть серед Чужих (іноземців). Зрештою, історія цього персонажа закінчиться трагічно – одного вечора він застрелиться в порожній квартирі, де його знайдуть лише наступного дня. Відсутність фінансових труднощів чи проблем зі здоров'ям вказує на те, що причиною такого радикального акту стала глибоко приховувана самотність, не в останню чергу пов'язана з неможливістю вибудувати значущі міжособистісні стосунки в європейському культурному полі.

У другому розділі Крістофер в компанії молодого німця Вальдемара полишає Німеччину через прихід до влади Гітлера та їде до Греції, де зустрічає не лише місцевих жителів, але й одразу двох співвітчизників. Отже, відбувається безпосередній контакт одразу кількох культур і світоглядів, які формують складний і багатограний дискурс. Насамперед варто відзначити постать ексцентричного Амброуза, іменем якого названий розділ. Свої соціально-політичні погляди сам персонаж характеризує як анархістські, але реалізуються вони радше шляхом пасивного уникнення будь-яких суспільних конвенцій, ніж відкритого опору ним. Саме з цією метою Амброуз хоче купити власний острів, на якому він міг би організувати, посутньо, мінімодель соціуму на свій смак (Крістофер називає її "королівством"). Парадоксальною виглядає втеча англійця з одного острова на інший – у цьому безперечно прочитується жага усамітнення, за якою зрештою відкриваються глибокі переживання на рівні екзистенційної кризи. Національно-культурний досвід Амброуза виявляється травматичним: причиною, яка змусила його полишити Англію, став жахливий погром, влаштований

групою студентів-спортсменів у його естетично мебльованих кімнатах у Кембриджі (хоча експліцитно про це не згадується, із розвитку його бесіди з протагоністом цілком зрозуміло, що мотивом цього акту вандалізму була гомофобія). Через це англієць налаштований щодо батьківщини вкрай радикально, адже вона є тим культурним простором, у який, на відміну від майже дикої природної свободи грецького острова, він себе вписати не може: "Я помер для Англії та всіх, хто там живе ... Я ніколи не повертався туди. Я ніколи туди не пишу. Я не читаю їхні мерзенні газетенції. Мені немає більше до них жодного діла. Я помер" [5, с. 114]. У фіналі розділу Амброуз залишається на острові в компанії кількох місцевих юнаків, які, утім, жодним чином не позбавляють його почуття самотності, адже, як він каже Крістоферу, "людина завжди самотня".

Центральна постать третього розділу, Вальдемар, прототипом якого, за консенсусом дослідників, є реальний партнер Ішервуда, Хайнц Недермайер, у той чи інший спосіб фігурує в усіх частинах роману. Д. Г. Іззо зауважує, що в цьому віділюється принцип циклічності та тяглості ("із Вальдемара він [Крістофер] починає та Вальдемаром закінчує" [8, с. 209]), який дає змогу простежити динаміку розвитку головного героя. Хоча Каплан і характеризує Вальдемара як гедоніста, таким він виступає не завжди, і ключова його роль у цьому епізоді пов'язана з міжнародними історичними подіями в серпні – вересні 1939 р., відомими як Мюнхенська криза. Із розгортанням оповіді зростає відчуття напруги в Європі, у Крістофера посилюються тривожні настрої "кінця історії":

...Мені постійно згадується одна бальзаківська фраза – un jour sans lendemain, день, що не має завтра. Цей час, який ми наразі проживаємо, це важке від приреченості літо і є un jour sans lendemain. Або принаймні, як нашіптє мені мій страх, це може ним бути. І все, що ми робимо, здається, несе на собі певний відбиток беззавтрашності [5, с. 142–143].

Повертаючись на батьківщину, Ішервуд-герой випадково зустрічає на кораблі Вальдемара, який намагається знайти в Англії прихисток. Конфлікти в національно-культурному полі цілком передбачувано починаються вже на кордоні, адже міграційна служба з недовірою ставиться до представника німецького робітничого класу, який навіть не може пояснити, із якою метою приїхав до країни. Не в змозі залишитися в Англії чи поїхати в Америку разом із Крістофером, Вальдемар у відчай змушений повернутися до Німеччини. Водночас він усвідомлює власну національно-культурну приналежність із усіма її соціально-політичними імплікаціями, однак чіпляється за ілюзорне почуття дому: "Дім – це дім. Я не нацист. Я ніколи не буду нацистом. Ти це знаєш. Але я німець, а дім – це дім" [5, с. 185].

Концепт дому в аспекті пошуку певної соціокультурної приналежності актуальний і для протагоніста, який не відчуває особливої радості від повернення. У своїх рефлексіях про природу англійської ідентичності він помічає, як навіть пейзаж відбиває стереотипно негативні, шовіністські риси "острівного" світосприйняття:

О, як безкомпромисно, незмигливо витріщається уся ця звичність! Цей галасливий, грубий крик чайок! Як компактно влаштувалися англійці супроти своїх гостей: ось вони ми, приймайте нас такими, як є, або забирайтеся геть – тут вам доведеться робити все *по-вашому*, а не по-вашому <...> Вони *нездоланні, невинуваті та настільки самовдоволені, що вже навіть не мають потреби підвищувати голос, звертаючись до представників нижчих порід* (курсив наш – А. Д.). На будь-яку вашу критику в них є одна незаперечна відповідь: тримайтеся подалі від нашого острова [5, с. 139].

Цей натовп "нездоланних, невинуватих та самовдволених" Інших, якому кидає виклик молодий максималіст Ішервуд, акумулюється в узагальнений образ міністра Чемберлена, "джентльмена, що протистоїть не-джентльмену", себто "класичного" британця, що протистоїть нацистській Німеччині. Для Крістофера, проте, магістральні національно-культурні орієнтири зібрані в постаті Е. М. Форстера, письменника-модерніста, який був близьким другом, наставником і однодумцем Ішервуда:

Ну, а *моя* "Англія" – це Е. М., антигероїчний герой, із його ріденькими солом'яними вусиками, його подитячому світлим, веселими блакитними очима і старечою сутулістю. <...> У той час як інші кажуть своїм послідовникам бути готовими померти, він радить нам жити так, наче смерті немає. І сам він так і робить, хоча тривожиться і боїться не менше за кожного з нас, і ні на мить не вдає, ніби це не так. Він, його книги і те, що вони обстоюють, – це й усе, що дійсно варто рятувати від Гітлера; а переважна більшість людей на цьому острові навіть не знає про його існування [5, с. 162].

Така візія англійської національної свідомості, позбавленої імперських тонів, але натомість сповненої спокійної віталістичної енергії, цілком суголосна поглядам пацифіста-Ішервуда. Парадоксальна "антигероїчна героїчність" Е. М. [Форстера] відрізняє його від квартету інших антигероїв, адже увиразнює певний універсально позитивний вимір дискурсу самотності: у химерному й невротичному світі передвоєнної Європи ця індивідуальна, глибоко особистісна укоріненість у бутті, що протиставляється страху смерті та жазі руйнування, дарує людині надію на порятунок.

За інтегративною моделлю самотності В. Садлера і Т. Джонсона, саме література іммігрантів і про іммігрантів особливо чітко окреслює категорію, яку вони називають культурним виміром самотності [11]. Ця проблематика в романі не обмежується лише образом Вальдемара як "типового" іммігранта-біженця, що шукає безпечне місце в часи війни. Як і Амброуз, герой-наратор поступово усвідомлює своє відчуження від англійського соціуму та вирішує іммігрувати до Сполучених Штатів. Зауважимо, що такий жест із боку реального Ішервуда напередодні Другої світової викликав очікувану хвилю обурення серед співвітчизників. Через це в західних літературознавчих студіях спостерігається певний дисбаланс думок щодо постаті та художнього доробку цього автора: за слушним зауваженням ішервудознавця Дж. Берга, більшість британських дослідників ігнорує американські праці письменника, тоді як американські критики відмовляються вписувати в канон власної національної літератури прозаїка-англійця [6, с. 15]. Саме специфіку взаємодії концептів англійського та американського, зокрема в контексті мультикультуралізму, Ішервуд детальніше розглядає в своєму наступному романі "Самотній чоловік".

Антигерої четвертого розділу, американець Пол – людина різких контрастів і крайнощів: від кар'єри професійного жиголо до суворої аскези постів і медитацій, від альтернативної служби в лісозаготівельному таборі до майже фанатичного бажання отримати освіту психоаналітика і, зрештою, до опіумної залежності. На перший погляд, національно-культурний вимір самотності для нього менш актуальний, ніж для інших антигероїв. Утім, у чомусь, як і містер Ланкастер, він відчувається настільки ізольованим і непотрібним, що готовий піти на суїцид. Так само парадоксально, як у випадку Амброуза з Англією, Пол не належить культурному полю своєї батьківщини: Крістофер навіть зауважує, що його життя в Америці – лише своєрідний тимчасовий субститут:

"це життя в Європі було, зрештою, його справжнім життям, у яке він органічно поринув, щойно випала нагода" [5, с. 307]. Справді, подібно до представників втраченого покоління, Пол повертається в богомний Париж, щоб наново пережити свій попередній досвід. Там він помирає в самий розпал вечірки в оточенні натовпу гостей, покинутий, проте, небагатьма справжніми друзями.

Дискурс американськості, утім, не лімітований самою лише постаттю Пола, поетик Сполучені Штати постають у романі як потужний трансформативний простір, що уможливлює експерименти у площині духовного досвіду. Саме тут і реальний Ішервуд, і Ішервуд-персонаж починають своє знайомство із філософією та практиками ведантизму: американський лібералізм сприяє особливому сплеску популярності східних релігій, зокрема, у середині ХХ ст. "Стара добра Англія" була налаштована до подібних зацікавлень доволі скептично, у чому криється ще одна з причин неоднозначного ставлення до Ішервуда – навіть його близький друг В. Г. Оден називав учення веданти не інакше як "поганською нісенітницею" ("heathen mumbo jumbo"). Людина, до якої сам письменник і його герої звертаються за наставництвом у спиритуальній подорожі (знову відзначимо метафоричність подорожей у творі) – це теж британець в Америці, Август Парр (прообразом якого став Джеральд Херд, філософ і духовний наставник багатьох видатних діячів у 1950–60-ті рр.), тобто особистість певною мірою трансгресивна і транзитивна, така, що перетинає кордони – географічні, духовні, національно-культурні. Ішервуд, який виховувався в душі англіканської традиції, замолоду сприймав спадок едвардіанського минулого як репресивний і відкидав "снобістське англіканство" матері, проголошуючи себе атеїстом. У трансцендентних пошуках і пізнішому наверненні до веданти, яке стало однією із ключових подій у його житті, теж прочитується певний національно-культурний аспект, адже для Ішервуда було важливим перевіднайти себе – не лише духовно, але і творчо – саме в американському контексті. У щоденникових записках можна побачити, що таке бажання мотивувалося прагненням відійти від власної "англійськості", зокрема довести валідність свого рішення про еміграцію:

Він мав довести англійцям, що його еміграція була серйозним кроком, що він пустих тут коріння і став, принаймні частково, американцем. (Довести, іншими словами, що він свідомо змінив країну, а не просто втік із дому). Крістофер, будучи тим, ким він був – природженим актором, – міг висловити все це, лише вважаючи себе певним англо-американським персонажем, створеним спеціально для англійської аудиторії, у комплекті з відповідним акцентом і манерами [7, с. 86].

Окремої уваги заслуговує також те, як національно-культурна ідентичність актуалізується в лінгвістичному аспекті. Здебільшого володіння та використання мови персонажем відображає форму та ступінь його інтеграції в полікультурний ландшафт. Так, містер Ланкастер як бізнесмен, що працює за кордоном, хоча й говорить кількома мовами, однак не відчуває їх індивідуальної, живої природи: "Він розмовляв по телефону англійською, французькою, німецькою та іспанською. Усіма цими мовами він говорив, абсолютно не змінюючи інтонації та наголосів" [5, с. 21–22]. Для нього, отже, мова є не ідентифікаційним маркером культури, а радше другорядним, допоміжним інструментом підприємницької діяльності. Інакшою видається ситуація з Амброузом, який не просто володіє грецькою та німецькою, але й органічно відчувається в мультилінгвальному середовищі. Утім, навіть цей персонаж, який, здавалося

б, за визначенням своїх анархістських симпатій повинен чинити опір системі, не позбавлений певних рис британської імперської свідомості: перекладаючи Крістоферу розмови місцевих жителів, він відчуває майже власницький інстинкт, через мову апропріюючи не лише культуру, але й ідентичність: "Амброуз говорить про це з гордістю – гордістю власника. Він почувається так, ніби володіє цими людьми – їхнім шармом, їхньою ненадійністю, їхнім божевіллям: їхнім усім. І в якомусь сенсі так і є, адже саме він тлумачить їх для нас" [5, с. 92]. Для самого ж Крістофера питання комунікації не є проблематичним: так, під час поїздки у трамваї, фізично близько контактуючи з німецькою молоддю, він відчуває, як бар'єр національності ("nationality barrier") між ними зникає. Ішервуд-герой, як і Ішервуд-автор, відкритий до нового досвіду, швидко знаходить спільну мову (як метафорично, так і в лінгвістичному сенсі) і з німцем Вальдемаром, і з угорським бізнесменом, якого випадково зустрічає на бенкеті, і з румункою Марією Константінеску, що потрапляє на острів Амброуза. Як письменник Ішервуд особливо чутливий до слова і тих потужних ментальних пластів, що криються за ним. Так, працюючи над творами вже у Штатах, він свідомо переходить на американську орфографію – жест, на перший погляд, радше символічний, однак насправді такий, що сигналізує про прірву відмінностей між двома національними світоглядами, які начебто єднає спільна мова. Можливо, саме здатність не лише до формальної комунікації, а й до сприйняття та розуміння автентичності культури, відрефлексованої в мові, і дає змогу Крістоферу не перетворитися на п'ятого "антигероя" роману.

Висновки. Отже, самотність як один із ключових для художнього доробку Ішервуда дискурсів найбільш репрезентативно актуалізується в романі "Візит туди" в національно-культурному аспекті. Спроба інтерпретації назви твору з огляду на його зміст і джерела автобіографічного матеріалу дає підстави говорити про свідому авторську метафоризацію фізичних подорожей як концепції постійного самопошуку, конструювання та трансформації ідентичності. Аналіз образів наратора-автора та чотирьох "антигероїв" допомагає виокремити втілені в них модули самотності: усі персонажі постають як мандрівники, номади, іноземці, біженці – буквально і фігурально – у різних національно-культурних середовищах. Проте мотиви втечі, вигнання, пошуку дому чи прихистку, перетинання кордонів, імміграції, міжкультурних контактів, рефлексії культури в мові формують проблемне поле самотності, яку людина не в змозі подолати, залишаючись перманентним Іншим як на батьківщині, так і за кордоном.

Список використаних джерел

1. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації : монографія / М. А. Козловець – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009.
2. Bound Alberty F. A Biography of Loneliness: The History of an Emotion / Fay Bound Alberty. – Oxford : Oxford University Press, 2019.
3. Greenfield L. Nationalism: Five Roads to Modernity / Liah Greenfield. – Cambridge : Harvard University Press, 1992.
4. Greenfield L., Eastwood J. National Identity / Leah Greenfield, Jonathan Eastwood // The Oxford Handbook of Comparative Politics / edited by Carles Boix and Susan C. Stokes / Leah Greenfield, Jonathan Eastwood. – Oxford : Oxford University Press, 2007. – Pp. 256–273.
5. Isherwood C. Down There on a Visit / Christopher Isherwood. – New York : Farrar, Straus and Giroux, 2013.
6. Isherwood C. Isherwood on Writing / edited by James J. Berg; foreword by Claude J. Summers / Christopher Isherwood. – Minneapolis : University of Minnesota Press, 2007.
7. Isherwood C. Lost Years: A Memoir 1945–1951 / ed. and introduced by Katherine Bucknell / Christopher Isherwood. – URL: https://onlinereadreenovel.com/christopher-isherwood/page,11,52934-lost_years_a_memoir_1945_-_1951.amp

8. Izzo D.G. Christopher Isherwood: His Era, His Gang, and the Legacy of the Truly Strong Man / David Garrett Izzo. – Columbia, SC : University of South Carolina Press, 2001.

9. Kaplan C. M. Rereading *Down There on a Visit*: The Christopher Who Was Encounters the Christopher Who Might Have Been / Carola M. Kaplan // *Isherwood in Transit* / ed. by James J. Berg and Chris Freeman, foreword by Christopher Bram / Carola M. Kaplan. – Madison : University of Minnesota Press, 2020. – Pp. 143–153.

10. Moran A. Identity, race and ethnicity / Anthony Moran // *Routledge Handbook of Identity Studies* / ed. by Anthony Elliott / Anthony Moran. – London and New York : Routledge, 2011. – Pp. 170–185.

11. Sadler W. A., Johnson T. B. From loneliness to anomie / W. A. Sadler, T. B. Johnson // *The Anatomy of Loneliness* / ed. by J. Hartog, J.R. Audy & Y.A. Cohen / W. A. Sadler, T. B. Johnson. – New York : International Universities Press, 1980. – Pp. 34–64.

12. Schwerdt L. *Isherwood's Fiction: The Self and Technique* / Lisa M. Schwerdt. – New York : Palgrave Macmillan, 1989.

References

1. Kozlovets M. A. (2009). *Fenomen natsionalnoi identychnosti: vyklyky hlobalizatsii* [The Phenomenon of National Identity: The Challenges of Globalisation]. – Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. (In Ukr.).

2. Bound Albery F. (2019). *A Biography of Loneliness: The History of an Emotion*. – Oxford University Press.

3. Greenfeld L. (1992). *Nationalism: Five Roads to Modernity*. – Harvard University Press.

4. Greenfeld L., Eastwood J. (2007). National Identity. In C. Boix & C. Stokes (Eds.), *The Oxford Handbook of Comparative Politics* (pp. 256–273). – Oxford University Press.

5. Isherwood C. (2013). *Down There on a Visit*. – New York: Farrar, Straus and Giroux.

6. Isherwood C. (2007). *Isherwood on Writing* (James J. Berg, Ed.). – University of Minnesota Press.

7. Isherwood C. (2000). *Lost Years: A Memoir 1945–1951* (Katherine Bucknell, Ed.). – URL: https://onlinereadfree.com/christopher-isherwood/page,11,52934-lost_years_a_memoir_1945_-_1951.amp

8. Izzo D. G. (2001). *Christopher Isherwood: His Era, His Gang, and the Legacy of the Truly Strong Man*. University of South Carolina Press.

9. Kaplan C. M. (2020). Rereading *Down There on a Visit*: The Christopher Who Was Encounters the Christopher Who Might Have Been. In James J. Berg and Chris Freeman (Eds.), *Isherwood in Transit* (pp. 143–153). University of Minnesota Press.

10. Moran A. (2011). Identity, race and ethnicity. In Anthony Elliott (Ed.), *Routledge Handbook of Identity Studies* (pp. 170–185). Routledge.

11. Sadler W. A., Johnson T. B. (1980). From loneliness to anomie. In J. Hartog, J.R. Audy & Y.A. Cohen (Eds.), *The Anatomy of Loneliness* (pp. 34–64). International Universities Press.

12. Schwerdt L. (1989). *Isherwood's Fiction: The Self and Technique*. Palgrave Macmillan.

Надійшла до редколегії 30.12.22

Anton Drannikov, PhD Student

ORCID: 0000-0002-0099-7360

e-mail: drannikov1998@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE FOREIGN AND THE LONELY: NATIONAL CULTURAL IDENTITY IN CHRISTOPHER ISHERWOOD'S *DOWN THERE ON A VISIT*

Either in the theoretical philosophical dimension of ontological and existential reflections or at the more empirical practical level of social, psychological, cultural problematics, the phenomenon of loneliness commands the attention of scholars from various domains, one of the most prominent fields of research being identity studies. This article deals with the specifics of the functioning of national cultural identity in the discourse of loneliness, typical of Christopher Isherwood's fiction. The object of the research is his 1962 novel "Down There on a Visit". With the help of a complex methodology which comprises elements of hermeneutic analysis, biographical method, close reading, and basic notions of identity studies, the representations of national cultural identity, its dynamics and transformations are examined within the problematic field of loneliness in the text.

Terminological and phenomenological underpinnings of the concept of national cultural identity are established. The biographically determined aspects of the poetics and architectonics of the novel are traced based on diary and memoir sources. This involves an interpretation of the title that allows reading loneliness as the central concept of the author's intent, implemented at different levels of the text. A characterisation is made of the narrator-protagonist as well as four "antiheroes" who embody various worldviews and represent multiple modi of nationally and culturally conditioned loneliness: travellers, foreigners, refugees, etc. There are identified key ideas and themes, which allow for the actualisation of the national cultural aspect of the discourse of loneliness, are identified. Among them is the motif of journey, which is conceptualised into a metaphor of existential quest, self-reflection, self-discovery, identity formation and transformations. A special meaning is also ascribed to the concept of home, which encompasses the paradigms of societal alienation, flight to foreign lands, loss of roots as well as the closely related theme of migration with its motifs of seeking asylum, crossing and fluidity of borders, transitivity, etc.

Keywords: discourse of loneliness, autobiographical novel, motif of journey, intercultural contacts, polycultural environment, Anglo-American literature.